

► Monumenten vertegenwoordigen 27 eeuwen en tientallen culturen

Anavarza is booming

Als het aan de Turkse overheid ligt dan wordt het kleine dorpje Dilekkaya, 30 kilometer ten zuiden van Kozan, in de provincie Adana binnenkort een toeristische attractie van wereldformaat. Want de enorme antieke site die net buiten het dorp begint, is door de Turken voorgedragen voor een plek op de Unesco Werelderfgoedlijst. De site van Anavarza, zoals deze bijzondere plek in het Turks heet, bestaat uit twee delen, een geheel ommuurde ruim 100 hectare tellende benedenstad en een eveneens ommuurde Akropolis. De Akropolis ligt op een 200 meter boven de benedenstad uittorende rotspunt, een uitloper van het Taurosgebergte. Zowel in de vlakte als op de top van de klif bevinden zich talloze archeologische monumenten, deels zichtbaar, deels nog verborgen in de ondergrond.

Akropolis

De meeste zichtbare, imposantste restanten bevinden zich op de Akropolis. Behalve de van een aantal wachttorens voorziene buitenmuur, die de hele top omringt, bevinden zich op het binnenterrein twee grote complexen, het noord- en het zuidkasteel. Die twee zijn van elkaar gescheiden door een diepe gracht. Het noordkasteel heeft een centrale donjon en een grote ommuurde binnenplaats. Hoewel er latere verbouwingen zichtbaar zijn, stamt de kern van dit fort uit de tijd van de Eerste Kruistocht. Bohemond, de Frankische aanvoerder, liet vrijwel direct na de verovering van Anavarza (in 1098) de bestaande Byzantijnse burcht afbreken om er een heel nieuw kasteel voor in de plaats te bouwen. Anavarza werd vanwege haar zeer strategische ligging (niet ver van een belangrijke pas door het Taurusgebergte en aan de grote eeuwenoude route die vandaar naar het westen liep) een belangrijke voorpost in het nieuwe koninkrijk van Bohemond, dat Antiochië als hoofdstad had. Het overgrote deel van de bebouwing op de Akropolis, inclusief de muren, stamt echter uit de periode waarin de Armeense koningen over Anavarza heersten. Die periode begon in 1111 toen Ruben Toros I de stad overnam van de kruisridders. Dat is waarschijnlijk de enige keer in de geschiedenis van de site dat er een machtswisseling plaatsvond zonder dat daar veel geweld aan te pas kwam. Dat had alles te maken met de intussen sterk verzwakte positie van kruisridders in dit gebied. Hoewel de burcht daarna nog kort in Griekse handen is geweest, behoorde Anavarza vanaf het einde van de twaalfde eeuw tot het grotere Armeense koninkrijk Cilicië. Samen met de forten van Sis in het noorden, net buiten het moderne Koznan, van Tumlu en Yilankale in het zuiden en kastelen van Amouda en Savandikar in het oosten,

▲ Oostmuur (binnenzijde) van het zuidkasteel.

◀ Akropolis met het zuidkasteel (links) en het noordkasteel (rechts).

▼ Zuidmuur (buitenzijde) van het zuidkasteel.

vormde de Akropolis van Anavarza een verdedigingslinie die dwars door Cilicië heen liep. In 1374 wordt de Akropolis definitief verwoest door de Mamlukse troepen. Behalve de restanten van de twee kastelen is er van de bovenstad geen bebouwing meer zichtbaar.

Benedenstad

In de benedenstad domineren enkele monumenten uit de Romeinse tijd het beeld. Zo is het grootste zichtbare monument een Romeinse triomfboog uit de regeringstijd van keizer Septimus

Severus. En een van de belangrijkste kenmerken van de stad is de zeer brede met zuilen omgeven weg die het 'stadscentrum' van noord naar zuid doorkruist. Dat is de *cardo maximus* (de gebruikelijke term voor de noord-zuidweg die je in bijna elke Romeinse stad van enige omvang aantreft). De *cardo maximus* van Anavarza is niet alleen heel lang, ruim 2,5 kilometer, hij is ook uitzonderlijk breed. Met een breedte van ruim 30 meter is het van alle bekende Romeinse wegen veruit de breedste. Ter vergelijking: de beroemde Via Appia was slechts 8 meter breed en in heel Rome was er geen weg die breder was dan 12 meter. In de aanvraag voor de Unesco Werelderfgoedstatus wordt de *cardo* dan ook benoemd als een van de belangrijkste elementen in het stedelijke weefsel van Anavarza. Hoewel de benedenstad daardoor in eerste instantie dus vooral een Romeinse stad lijkt, inclusief theater een badhuis en tempels, zijn er zowel uit de pre-Romeinse tijd als uit de periode na de Romeinse overheersing overblijfselen aanwezig. Zo is de kilometerslange muur, die vrijwel het hele stadsareal omsluit van later datum. Weliswaar volgt hij vermoedelijk de

oude, Romeinse stadsmuur, maar de nog zichtbare restanten stammen allemaal uit de Vroege Middeleeuwen. De restanten van de twee aquaducten zijn nog jonger. Binnen de muren zijn ook restanten van twee kerken uit de Byzantijnse tijd aangetroffen.

Oudste bewoningssporen

De oudste sporen van bewoning stammen overigens al uit de periode van het Chalcoliticum. Net buiten de rand van het moderne dorp troffen

▲ Oostmuur van het zuidkasteel en het hogergelegen noordkasteel.

◀ Armeense kerk in het zuidkasteel op de akropolis.

▲▶ Zicht op de benedenstad met stadsmuren en *cardo* vanuit het noordkasteel op de Akropolis.

▶ *Cardo maximus* (in noordelijke richting).

▼▶ *Cardo maximus* (in zuidelijke richting).

▼ Zuidwesthoek van het noordkasteel.

archeologen stenen voorwerpen plus een aantal haardkuilen die op basis van C14-onderzoek gedateerd konden worden rond 3800 v. Chr. Hoewel het vermoeden bestaat dat de benedenstad (of in ieder geval een deel daarvan) sindsdien permanent bewoond is geweest, ontbreken de bewijzen daarvoor voorlopig nog.

De eerste keer dat er mogelijk sprake was van een 'stad' op deze plek is in de zevende eeuw vóór onze jaartelling. In de Suda, een Byzantijnse historische encyclopedie uit de 10^e eeuw, is namelijk sprake van: 'een stad in Cilicië bij de rivier de Pyramus die Cyndia of Kyindia heette. De vorst van deze stad kwam in opstand tegen de Perzische vorst Esarhaddon'. De eerste echte directe schriftelijke bewijzen van een stad op deze plek stammen uit de eerste eeuw vóór onze jaartelling. Hier regeerde toen een koning Tarcodimotus I. Hij was schatplichtig aan de Romeinen. Tijdens de Romeinse burgeroorlog aan het einde van de eerste eeuw v.Chr. werd de stad door Pompeus bij het Romeinse Rijk ingelijfd. De stad droeg toen vermoedelijk de Griekse naam Anazarbos, maar zeker is dit niet. In ieder geval droeg de Romeinse stad de naam Anzarbos in de eerste eeuw na Christus. Plinius maakt er namelijk melding van. Volgens een vaak geciteerde, en op een Byzantijnse bron gebaseerde versie, ontleent de stad haar naam aan een zekere Anazarbos die in opdracht van de keizer Nerva de stad herbouwt na een aardbeving. Dat hierna de stad uit dank zijn naam krijgt, moet dus naar het rijk der fabelen verwezen worden. In de Romeinse teksten vanaf de derde eeuw wordt de stad vaak Caesarea genoemd, al dan niet voorzien van de toevoeging 'ad Anazarbos'. Bij de herindeling van het Romeinse Rijk onder keizer Diocletianus in 305 werd Cilicië in tweeën gedeeld. Anavarza werd de hoofdstad van de nieuwe provincie Cilicia Secunda. De stad kreeg ook de status van Metropolis.

Verwoesting en opgravingen

De stad bleef onderdeel uitmaken van het Oost-Romeinse en later van het Byzantijnse rijk. Na een zware aardbeving, een van de vele die de zuidkust van Turkije in de zevende eeuw troffen, werd de stad herbouwd. De nog zichtbare restanten van een grote Byzantijnse basiliek stammen van na deze herbouw. De Byzantijnse macht eindigt met de inname van de stad (en de Akropolis) door de Armeense vorst Toros I. Daarna maakt Anavarza nog ruim een eeuw deel uit van het Koninkrijk Antiochië. Tot aan de definitieve verwoesting door de Mamlukse troepen in 1374 werd de stad onderdeel van het Armeense koninkrijk Cilicië. Na de verwoesting in 1374 werd Anavarza niet meer herbouwd en bleef de site verlaten achter. Pas aan het einde van de jaren negentig van de vorige eeuw kwam er aandacht voor de verlaten ruïnes.

In 2015 startte de eerste serieuze opgravingen onder leiding van de archeologische faculteit van de Universiteit van Adana. In 2017 heeft de Turkse overheid de aanvraag voor plaatsing van Anavarza op de Werelderfgoedlijst naar de Unesco gestuurd. De vondst onlangs van een aantal grote laat-Romeinse godenbeelden lijkt de kans dat de Unesco die aanvraag zal goedkeuren, aanzienlijk te hebben vergroot. In afwachting van een definitieve uitslag heeft men in het dorp al een bescheiden bezoekerscentrum ingericht. En ook de triomfboog van Severus is intussen al gerestaureerd. ◀

📍 Noordwestelijk deel van de benedenstad.

▲ Triomfboog van Septimius Severus (noordzijde).

▲ Triomfboog van Septimius Severus (zuidzijde).